

54. СУ „Св. Иван Рилски”

София 1220 ул. „Йордан ХаджиКонстантинов” №38

Директор 02 938 10 69; зам. директор 02 938 11 87; канцелария 02 938 10 21

e-mail: school54_sofia@abv.bg

**Утвърдил:
директор**

ПРАВИЛНИК

ЗА ОСИГУРЯВАНЕ НА БЕЗОПАСНИ

УСЛОВИЯ ЗА ВЪЗПИТАНИЕ,

ОБУЧЕНИЕ И ТРУД

на 54 СУ „Св.Иван Рилски”
за учебната 2020/2021год.

П Р А В И Л Н И К

ЗА ОСИГУРЯВАНЕ НА БЕЗОПАСНИ УСЛОВИЯ НА ВЪЗПИТАНИЕ, ОБУЧЕНИЕ И ТРУД ЗА УЧЕБНАТА 2015/ 2016 ГОДИНА

ГЛАВА ПЪРВА

Общи положения

1. Настоящият правилник е разработен на основание чл.5, ал.1 от Инstrukция от 5 юли 1996 година на МОН за изискванията за безопасни условия на възпитание, обучение и труд в системата на народната просвета.
2. Правилника се утвърждава от директора на училището не по-късно от началото на учебната година
3. Правилника се актуализира при въвеждане на нови съоръжения, учебно-технически средства, материали и вещества, при изменение на правилата, нормите и изискванията за безопасност на труд в Република България.

РАЗДЕЛ I

Област и ред за прилагане на правилника

1. Правилникът се отнася за учениците, педагогическия и не педагогически персонал в 54 СУ, както и за лицата, които по различни поводи се намират в училищните сгради и училищния двор.
2. За осигуряване на безопасни условия на възпитание, обучение и труд при провеждане на възпитанието, учебната и извънучилищната дейност и при извършване на трудови дейности се спазват установените в Република България единни правила за безопасност на труда.
3. Отговорност за изпълнение на правилника носи училищното ръководство.

РАЗДЕЛ II

Права, задължения и отговорности на длъжностните лица и учащите за осигуряване и спазване на безопасни условия на възпитание, обучение и труд

Училищно ръководство.

Училищното ръководство е длъжно:

- Да осигури провеждането на учебен процес в помещения отговарящи на изискванията за оценка на риска.
- Да изготви пропускателен режим в училищните сгради и да следи за неговото изпълнение.
- Да изготви график за дежурствата на учителите и следи за неговото изпълнение.
- Да изготви длъжностни характеристики за педагогическия и не педагогическия персонал и да следи за тяхното спазване.
- Да изготви необходимите инструктажи и да не се допуска лица до работа и обучение без да са инструктирани.

Педагогически персонал

1. В началото на всяка учебна година и след всяка ваканция класните ръководители и учителите запознават учениците с нормите за безопасност и условията на труд в училищните кабинети , физкултурни салони и училищен двор.
2. При провеждане на спортни игри, походи , състезания и други извънучилищни дейности учителите задължително инструктират учениците за поведението им като състезатели, участници в похода, пешеходци или пътници в транспортни средства.
3. Списъците на учениците от групите, заминаващи на поход, състезание и др. се предават на директора след задължителния инструктаж заедно с маршрутния лист за придвижване на групата.
4. При организиране на походи по възможност не включват хронично болни ученици. Същите могат да участват в похода след разрешение от лекар и писменото съгласие на родител или присъствието на родител на мероприятиято .
5. Екскурзии и зелени училища се провеждат само при спазване на изискванията и процедурата за тяхното провеждане.
6. След приключване на учебните занятия учителите задължително проверяват за забравени включени електрически уреди, учебно-технически средства и осветление.
7. Дежурните учители следят за нормалното протичане на пропускателния режим, за нормалното движение на учениците по коридорите, стълбищата и училищния бюфет и стол.
8. След приключване на дежурството дежурния учител проверява състоянието на всички врати, прозорци, чинове, маси столове, бюра, шкафове и осветление и при констатиране на нередности веднага уведомява училищното ръководство.
9. Всички учители отговарят за поведението на учениците в класните стаи по време на час и в междучасията.
10. Класните ръководители организират застраховането на учениците от паралелката.
11. Учителите провеждащи трудова обучени и лабораторни упражнения по определени учебни предмети, както и учителите по физическа култура и спорт са длъжни да провеждат инструктажи, които се вписват в специална книга за инструктажи. Ученици без необходимото облекло за час и без да са инструктирани не се допускат в час.

Непедагогически персонал

1. Да спазва установената трудова , техническа и технологична дисциплина, да изпълнява трудовите си задължения точно и добросъвестно.
2. Да се явяват на работа в състояние, което им позволява да изпълняват възлаганите им задачи и да не употребяват през работно време алкохол или друго упойващо вещество.
3. Да спазват правилата за здравословни и безопасни условия на труд, безопасността на движение и противопожарната охрана.
4. Да се грижат за собствената си безопасност и за безопасността на лицата, които биха могли да пострадат при извършваната от тях работа или дейност.
5. Да поддържат реда, необходимата чистота, културна и приветлива обстановка на работното си място.

6. Да не предприемат по своя инициатива работа, с която не са запознати и не им е възлагана.
7. Задължително да се явяват на периодичен медицински преглед и изследване, когато за това им е съобщено или в друг конкретен случай.
8. Чистачките задължително забърсват с влажна кърпа всяка сутрин преди началото на учебните занятия всички чинове, маси, бюра, первази и повърхности.
9. Преди началото на учебните занятия всички класни стаи, канцеларии и учителска стая задължително се почистват и проветряват.
10. Класните стаи задължително се проветряват през всяко междучасие.
11. При уведомяване за нередности по бюра, маси, чинове, столове и др. от ръководството на училището майсторът по поддръжка и ремонт и общия работник незабавно пристъпват към отстраняването им.
12. Коридорите и стълбищата в училищната сграда се забърсват от чистачките след всяко междучасие.
13. Санитарните помещения се почистват преди започване на учебните занятия, след всяко междучасие и след приключване на занятията.
14. Чистачките измиват прозорците всяка ваканция, като внимателно ги отварят и ползват изправни стълби и маси.
15. Качването и слизането при почистването на прозорците и осветителните тела става изключително внимателно при спазване на правилата за безопасност.
16. Училищният двор и спортните площадки се почистват преди започване на занятията по установения за това график.
17. Пердета, завеси, килими, покривки и пердета се перат всяка ваканция.
18. При подмяна на осветителни тела, ремонт на учебно-технически средства и други, те задължително се изключват от електрическата мрежа.
19. След приключване на учебните занятия чистачките задължително проверяват за забравени включени електрически уреди, учебно-технически средства и осветление.
20. Обслужващия персонал изпълнява задълженията си по длъжностна характеристика само с работна облекло.
21. До началото на учебната година задължително се осигуряват от длъжностното лице медикаменти за до лекарска помощ.
22. При пожар, земетресение, авария, стихийно бедствие и други, чистачките от първите етажи обезпечават отварянето на вратите и изходите за евакуацията на учениците.
23. За училищни нужди се закупуват или приемат като дарения само уреди, съоръжения, пособия, учебно-технически средства и други, отговарящи на БДС.
24. Леснозапалими материали се съхраняват от домакина на строго определени за целта места, безопасни за здравето и живота на учениците и трудовия колектив.
25. Забранено е запалването на събраните отпадъци в училищния двор и около него.
26. През есенно-зимния сезон строго да се спазва планът за работа при зимни условия с оглед на безопасните и здравословни условия на труд.

Ученици

1. При придвижване от дома към училище и обратно всеки ученик се задължава стриктно да спазва правилата за движение по пътищата.

2. При пресичане на бул."Рожен" и ул. "Йордан Хаджиконстантинов", всеки ученик е длъжен това да става на зелена светлина на светофара и на пешеходната пътека.
3. Придвижването по коридорите и стълбищата в училищната сграда става само от дясната страна по посока на движението.
4. Забранява се на учениците да тичат, скачат и да се боричкат в класните стаи и училищните коридори.
5. Категорично се забранява качването на учениците по первазите на прозорците, както и катеренето по спортните съоръжения, без разрешението на преподавателя по физическа култура и спорт.
6. Учениците изчакват учителя в коридора и влизат заедно с него в класните стаи.
7. Организирането и провеждането на спортни игри и състезания в двора на училището и спортните площадки става само в присъствието на учител. Ако топката попадне на улицата, ученикът внимателно излиза на уличното платно под наблюдението на учителя.
8. Забранява се на учениците при отсъствие на учител да вдигат шум в училищните коридори и да напускат училището и училищния двор.
9. Забранява се на учениците да се хранят в класните стаи и коридорите.
10. Забранява се на учениците да пипат и боравят с учебно-технически средства и пособия в отсъствието на учител.
11. Категорично се забранява на учениците да пипат здрави или счупени контакти и електрически ключове. При откриване на счупени такива са длъжни незабавно да уведомят учителя и училищното ръководство.
12. По време на извънкласни и извънучилищни мероприятия учениците задължително и стриктно спазват указанията на класния ръководител или учител.

ГЛАВА ВТОРА

Условия, изисквания и правила за безопасно и здравословно провеждане на възпитанието, обучението и трудовата дейност

Общи положения

1. Работника или служителя е длъжен да спазва правилата за здравословни и безопасни условия на труд при изпълнение на работата, за която се е уговорил съгласно чл.126, т. 6 от КТ.
2. Лица без необходимите знания и умения, предвидени в правилата за осигуряване на здравословни и безопасни условия на труд , не се допускат на работа съгласно чл. 281, ал.4 от КТ.
3. При нарушаване на правилата за осигуряване на здравословни и безопасни условия на труд се носи отговорност съгласно чл.413, ал.1 от КТ.
4. При неизпълнение на задълженията си във връзка с осигуряване на здравословни и безопасни условия на труд работодателят или съответното длъжностно лице подлежат на наказание съгласно чл.412, ал.2 от КТ.
5. Работодателят има право да налага дисциплинарни наказания за неспазване на правилата за здравословни и безопасни условия на труд съгласно чл.404 от КТ.
6. Учителите разработват правила за безопасни условия на възпитание, обучение и труд по учебните предмети, по които преподават.

7. Учителите по физическа култура и спорт подготвят и изискват от училищното ръководство извършването на ремонт на всички спортни уреди и пособия във физкултурните салони и спортните площадки в училищния двор. Тези, които не могат да се поправят се бракуват.
8. При изпълнение на физически упражнения, особено на тези с по-сложен характер, да се съблюдават изискванията за помощ и пазене на учениците от страна на учителя.
9. Забранява се влизането във физкултурен салон без присъствието на учител, ползването на спортните уреди, както и катеренето по баскетболните табла или рингове и футболните врати.
10. Спортните уреди и пособия да не се използват преди учителя да е разрешил работа с тях.
11. В часовете по физическо възпитание учениците са длъжни да бъдат в спортен екип и със спортни обувки, съобразно изискванията на учителя. Не се разрешава в часовете носенето на обеци, накити, часовници, които могат да бъдат опасни за ученика и околните при изпълнението на физическите упражнения, както и ползването на различни предмети и пособия, които не са изискани от учителя и пречат за нормалното провеждане на часа.
12. Учителят по физическа култура и спорт трябва да осигури добро предварително разгрътане с цел въвеждане на организма за предстоящата работа и предотвратяване опасността от травми.
13. Организацията, редът и дисциплината по време на занятията е задължение на всеки участник в учебния процес.
14. Учителите по физическа култура и спорт не носят отговорност за травми и наранявания по време на междучасията и при неспазване на указанията за безопасност.
15. В края на всяка учебна година комисия определена със заповед от директора проверява състоянието на училищните сгради, физкултурни пособия, апарати, учебно-технически средства, осветителни и отоплителни инсталации, съставя протокол и прави предложения за ремонт или бракуване.
16. В началото на всяка учебна година комисия определена със заповед от директора проверява състоянието на всички видове инсталации, съоръжения, готовността за започване на учебната година и съставя протокол, който се предава на директора.
17. В началото на всяка учебна година класните ръководители по време на провеждане на първия час на класа запознават учениците с настоящия правилник, а учителите при провеждане на първото занятие с инструктажа за безопасни условия на труд и обучение по съответния учебен предмет.
18. До началото на всяка учебна година задължително се ремонтират или бракуват всички уреди, съоръжения и учебно-технически средства и пособия, които не отговарят на условията за безопасност.
19. Задължително е спазването на изготвения план за работа при зимни условия, като своевременно в началото на зимния сезон се осигуряват необходимите противопожарни средства, сол, пясък и др.
20. При извършване на ремонтни дейности в училищната сграда директорът издава заповед за стриктно спазване на правилата за безопасност до неговото приключване.
21. При станала злополука незабавно се уведомява медицинския специалист, училищното ръководство и родителите на ученика или близките на служителя или работника.

22. Дежурните учители за деня извършват превантивен контрол по спазване на правилата за безопасност. При нарушаването им от ученици незабавно уведомяват класния ръководител и училищното ръководство.

РАЗДЕЛ I

Изисквания към работните места за безопасна работа

1. Да се извършва от помощния персонал навременно и редовно почистване и измиване на физкултурните салони и съблекални.
2. Във физкултурните салони се влиза организирано и с чисто игрално облекло.
3. Преди започване на учебния час по физическо се забранява разместване то и изнасянето на спортния инвентар и ползването му без разрешението на учителя.
4. Кабинетите по химия, физика и биология трябва да имат в непосредствено съседство хранилище.
5. Забранена е употребата на длета и чукове с наранявания и несигурно закрепени дръжки.
6. Подвижните и преносими машини и съоръжения да се пренасят след изключването им от електрическата мрежа.
7. Задължително се изготвят инструкции за безопасна работа с ръчни електрически инструменти.
8. Не се допуска работа с неизправни електрически щепселни съединения, ключове, шнулове и кабели.
9. Спазването на изискванията включени в правилника за безопасност на труда е задължително.

РАЗДЕЛ II

Хигиенни и здравословни изисквания за работните места

1. Учебните кабинети, канцеларии и физкултурни салона трябва да отговарят на санитарно-хигиенните изисквания по отделните фактори – микроклимат, осветление (естествено и изкуствено), шум, запрашеност и др.
2. Хигиенните изисквания към микроклиматичните параметри на въздуха да отговарят на БДС 14776-87.
3. Температурата в учебните кабинети да не е под 18 градуса.
4. Всички помещения независимо от времето на пребиваване в тях, трябва да бъдат осигурени с естествено осветление.
5. Естественото осветление трябва да бъде странично, горно или комбинирано и да осигурява хигиенните изисквания съобразно БДС 1786-84.
6. Да се спазват отрасловите норми за изкуствена осветеност на работната повърхност в лукса за класни стаи, както следва:
 - в средата на дъската 500 лукса;
 - на работните маси и чинове 300 лукса.
7. Да има изградено аварийно осветление.
8. Да се спазват допустимите стойности на нивата на шума. Звуковото ниво на шума да не превишава 70 дБ.
9. Територията на училището и дворните площи да се поддържат чисти, а отпадъците да се събират на определените за целта места.

10. За осигуряване на личната хигиена на работниците и служителите да се осигурят санитарно-битови помещения.
11. Да се поддържат в добър вид съблекалните, помещенията с душеве и умивалници, помещенията за почивка и тоалетните.
12. Да се спазва от всички – педагогически, не педагогически персонал и ученици, въведения режим за труд и почивка.
13. Кабинетът на медицинския специалист да бъде обзаведен и оборудван с необходимите средства и медикаменти за оказване на първа помощ.
14. Училищната сграда да бъде осигурена с необходимите количества вода за хигиенно-санитарни, питейно-битови и противопожарни нужди.
15. Да се поддържа в изправност водопроводната инсталация и канализационната система.
16. Да се извърши оценка на риска на условията на труд, като се направят необходимите измервания.
17. Да се направи оценъчна карта за всяко работно място.

РАЗДЕЛ III

Противопожарна охрана

1. Да се изготви противопожарна Наредба, която да се утвърди от директора на училището
2. Противопожарната Наредба да се спазва от всички задължително.
3. Да се извършва постоянен контрол по спазване на противопожарната Наредба от училищното ръководство.
4. Да се извършва постоянен контрол по ползването на електронагревателни и отоплителни уреди. При спиране на електрическия ток да се ползват електрически фенерчета.
5. Отоплителните уреди да бъдат монтирани правилно и безопасно.
6. Леснозапалими течности да се съхраняват в метални шкафове.
7. В коридорите и по стълбищата да не се съхраняват маси, чинове или друг инвентар.
8. Изходите за евакуация да са свободни и да се поддържат годни за използване при евакуация.
9. В таванските и избените помещения да не се складират лесно запалими материали, да бъдат заключени и да няма свободен достъп до тях.
10. Противопожарните уреди и съоръжения да се поддържат в изправност и годност за използване.
11. Да се изготви план за евакуация на учениците при пожар. Същият да бъде поставен на видно място и да се проиграва веднъж в годината.

РАЗДЕЛ IV

Работно облекло и предпазни средства

1. Предпазните средства и работното облекло се осигуряват съгласно реда и изискванията определени в нормативните актове и се ползват само по предназначението им в работно време.
2. Изготвя се и се утвърждава списък на работните места и видове та работа , за които са необходими предпазни средства и работно облекло, като се определя видът, срокът на износване и условията на ползването им.

3. Разходите за работно облекло и предпазни средства са от бюджета на училището.
4. Да се поставят където е необходимо, предупредителни знаци и надписи.

РАЗДЕЛ V

Правила и изисквания за безопасна работа в учебните кабинети и физкултурните салони и други дейности

Директорът на училището утвърждава разработените от съответните учители правила за безопасна работа.

Общи правила за безопасна работа в учебните кабинети и физкултурни салони

1. Учениците да бъдат запознати с несъвместимостта на химическите вещества.
2. Отровните вещества да се съхраняват в добре затворени съдове и специални шкафове, които се заключват с надписи и знаци "отрова". Леснолетливите течности да се съхраняват на хладно и тъмно място.
3. Забранено е оставянето на химически вещества без етикет.
4. Да се спазват от учителя нормативите за допустимото количество опасни и отровни за здравето вещества.
5. Уредите във физкултурните салони да бъдат здраво закрепени.
6. Не се допуска игра на уреди, които са физически износени и крият опасност от нараняване.
7. Баскетболните табла и футболните врати да бъдат здраво закрепени.

Извън училищна дейност

1. При организиране на извън училищни мероприятия ръководителят на групата да изготви и представи на директора необходимите документи съобразена с всички нормативни актове.
2. Извън училищно мероприятие се провежда след издадена от директора писмена заповед и проведени инструктажи с учениците.
3. Директорът определя и запознава придружителите на групата с конкретните им задължения за осигуряване на безопасното провеждане на извън училищното мероприятие.
4. Задължително е спазването на утвърдения от директора план на Комисията по безопасност на движението, охрана на труда и защита при природни и други бедствия.

Дейност в случай на пожар, авария или друго природно бедствие

1. Да не се допуска паника и да се действа организирано и уверено.
2. При усещане на първите признаци на земетресение да не се напуска сградата самостоятелно от ученици или учители.
3. Да се заемат местата до вътрешните стени или коридорите, които са сравнително по-устойчиви на въздействието.
4. След преминаване на първия трясък незабавно да се изключат отоплителните и нагревателни уреди.

5. След преминаването на първия трус под ръководството на учителите организирано, при спазване на плана за евакуация да се напуснат класните стаи.
6. След напускането на сградата да не се застава на разстояние по-малко от височината и.
7. Задължително е спазването от всички на противопожарната наредба, утвърдена от директора.
8. При възникване на пожар е необходимо да се уведомят незабавно органите на противопожарната охрана, като се посочи и адреса на училището.
9. Да се започне незабавно гасене на пожара с наличните противопожарни съоръжения.
10. Организирано и без паника да се евакуират учениците, съгласно плана за евакуация и конкретната пожарна обстановка.
11. Задимен участък да се преминава с поставена на дихателните органи мокра кърпа.
12. Директорът на училището и учителите напускат последни училищната сграда, след извеждането на всички ученици.
13. При разрастването на пожара да се вземат мерки за спасяване на ценно имущество и документация.
14. При пристигането на противопожарните коли да се информират служителите на ПАБ за следното:
 - има ли ученици не изведени от класните стаи и къде;
 - кои помещения са обхванати от огъня и къде се разпространява;
 - местата за съхраняване на леснозапалими течности, документация, ценно имущество и други.

ГЛАВА ТРЕТА

Инструктажи и обучения по безопасност, хигиена на труда и противопожарна охрана

1. Училищният директор задължително с писмена заповед създава организация за цялостното провеждане на видовете инструктажи, техният обхват, продължителност, тематика и програми, както и длъжностните лица, които ще ги провеждат.
2. Началния и периодичния инструктаж на колектива се провежда от лице с техническо или друго подходящо образование и съответен опит през време на работа.
3. Инструктажи се провеждат и от учителите на учениците за съответните дейности извършвани от тях.
4. Директорът на училището ежегодно организира форми за повишаване на знанията по безопасността, хигиената на труда и противопожарната охрана на длъжностното лице и учителите, които провеждат инструктажи.
5. С всички работници, служители и ученици да се проведат инструктажи за безопасни условия на възпитание, обучение и труд и безопасните методи на работа.
6. Задължително е документирането на проведените видове инструктажи.
7. Не се допускат на работа лица, които не са инструктирани.
8. Контролът по спазването на изискванията за организацията, реда и условията за провеждане и документиране на видовете инструктажи се осъществява от директора на училището.

9. Въвеждането, воденето, съхраняването и контролът по документацията за дейностите, осигуряващи здравословни и безопасни условия на труд се изпълнява от директора на училището или от упълномощено длъжностно лице.

ГЛАВА ЧЕТВЪРТА

Трудови злополуки

1. За трудови злополуки се считат всички травматични увреждания, станали по време и във връзка или по повод на извършваната работа, както и всяко увреждане, настъпило в резултат на изпълняваните трудови задължения.
2. Регистрират се всички трудови злополуки, които са станали с работници или служители и са предизвикали загубване на работоспособност за един или повече дни.
3. За всяка трудова злополука самият пострадал или най-близкият свидетел на злополуката незабавно уведомява директора на училището.
4. Трудовата злополука се установява от директора на училището с акт в тридневен срок, считано от деня на злополуката, а професионалното заболяване – в тридневен срок от неговото констатиране от съответните здравни органи.
5. Директора на училището организира регистрирането, отчитането и анализирането на трудовата злополука и професионалните заболявания по установения в Република България ред.
6. Директорът на училището незабавно уведомява ИО на МОН, регионалната инспекция по труда, органите на МВР, прокуратурата и Гражданска защита в случаите на тежки или със смъртен изход трудови злополуки и тежки аварии.
7. Мерки за предотвратяване на трудовите злополуки и на общите и професионалните заболявания се вземат от директора на училището.

ГЛАВА ПЕТА

Долекарска помощ

1. Да се ползват правилата, предназначени за обучение на работниците и служителите за оказване на първа до лекарска помощ при увреждане на здравето на хората при трудовата им дейност, утвърдени от министъра на здравеопазването и министъра на труда и социалните грижи.
2. Спазването на Правилата за оказване на първа до лекарска помощ е задължително.
3. При изпадане на ученици в гърч да се запази спокойствие, да се постави ученика далеч от остри и горещи предмети, да се разхлабят пристягащите дрехи, да се постави тялото в странично положение и да се извика медицинското лице обслужващо училището. Да не се правят опити за ограничаване на гърчовете и свестяване (пръскане с вода и изкуствено дишане, които влошават състоянието на детето) да се изнесе на свеж въздух и да не се дават течности и вода през устата.
4. При настъпване на алергичен шок на мястото на инфектиране да се постави турникет.
5. При колапс да се напльска лицето и да се напръска с вода, да се дадат тонизиращи напитки или вода.

6. При травматизъм да се направи компресна превръзка, при счупване на крайник или открита фрактура да не се предприема нищо. При внезапно падане пострадалият да се оставя на мястото на произшествието до идването на медицинския специалист, като се отстраняват наблюдателите и се оставят само двама преки свидетели на произшествието.
7. При повръщане да не се дават вода или течности през устата.
8. При удар от електрически ток да се освободи пострадалият от проводника при сигурни предпазни мерки – с дървен предмет. Пострадалият да се постави на пода с обърната на страни глава без възглавница и да се започне външен сърдечен масаж, след което вдишване уста в уста или уста в нос. Да се повика специализирана реанимационна линейка.

ГЛАВА ШЕСТА

ПРЕХОДНИ И ЗАКЛЮЧИТЕЛНИ РЗАПОРЕДБИ

1. Правилника подлежи на изменения и допълнения при промяна на нормативната уредба или производствена необходимост.
2. Промените и допълненията се извършват по реда на приемането на правилника.
3. Правилника се приема на общо събрание на 13.09. 2019 г., и е в сила до последваща промяна и изменение.